COMUNA ȘAGU

Denumiri

Comuna Șagu și satele care o compun: Cruceni, Firiteaz, Fiscut, Hunedoara Timișană și **Șagu** (reședința comunei) au purtat de-alungul timpului mai multe denumiri (Alexandru Roz, Geza Kovach, 1997):

Cruceni: Santa Cruz, Santa Croce; Kresztur, Cherestes, Keresztes, Temeskeresztes Kreuzstadten, Kreuzstatten.

Firiteaz: Fehergyhaz, Feyeregyhaz (1256, 1274, 1321), Filleregyhaz (1651), Felegyhaz (1370), Alba Ecclesia (1333-1337), Fejereghazy (1455), Firitsch (1717), Ferihaz (1732), Firityaz (1806). Din hotarul localității au dispărut sălașele: Antal Major, 1913, 150 locuitori; Feleş Major, 1913, 47 locuitori; Ifigenia Major, 1913, 50 locuitori.

Fiscut: Fuskut, Fyzkuth (1493), Fywzkuth (1516), Temesfuzkut, Fiskut. Din hotarul localității au dispărut sălașele: Kisfaludi Major, 1913, 21 locuitori; Șimontanya, 1910, 269 locuitori; Sumanda Tanya, 1910, 13 locuitori.

Hunedoara Timișană (1925)

Şagu: Mezewsagh (1332-1335), Oyczewsagi, Saagh (1561), Mezewsaghi, Oyczisagi, Segenthau (1828), Dreispitz.

Repere geografice

Sediul administrativ este satul Şag situat la o distanță de 14 km de Arad. Față de reședință, satele sunt situate la distanțe cuprinse între 4 km Cruceni și 13 km Fiscut. Comuna ocupă o suprafață de 89,3 km p. (1972) Din punct de vedere geografic, teritoriul se află la sud de Mureş în Câmpia înaltă a Vingăi reprezentând o veche deltă continentală a râului anterioară celei ce formează Câmpia Aradului. Relieful este uşor ondulat, coborând spre vest în Câmpia Torontalului care se dezvoltă în judeţul Timiş.

Scurt istoric al localitǎți

Localitatea Șagu **este atestată documentar** din secolul al XII-lea.

Comuna Șagu, în structura administrativă actuală a fost organizată în 1968, prin alipirea a cinci sate: **Cruceni, Hunedoara timișană**, **Firiteaz**, **Fiscut, Şagu**.

Există vestigii arheologice risipite în toate satele comunei. Cea mai veche locuire a teritoriului, a fost descoperită la Firiteaz, prin piese arheologice din neolitic. De asemenea, există urme arheologice care atestă locuirea teritoriului satului Cruceni și Șagu (traseu autostradă) din Hallstadt (1200-500 î.H) și epoca bronzului, romană și daco-romană. Un element care dă coloratură specifică zonei târzii a primei vârste a fierului, este prezenţa unui grup scitic pe care unii cercetători români îl consideră ca fiind de origine tracă sau iraniană (Aradul Permanenţă, p. 55)

Enclava scitică localizată de Herodot pe fluviul Maris, a determinat probabil apariţia Firiteaz, a elementelor de cultură materială aparţinând acestora. Două aşezări din perioada dacică și roamnă au fost de curând descoperite la **Firiteaz,** de unde au fost extrase câteva monede aparținând populației autohtone. La Firiteaz, pe *Dealul Columbului*, au realizat cercetări de suprafață Dorel Micle și L. Dorogostaiky în 2006 și Liviu Măruia în 2010. Punctul este situat în Câmpia Vingăi, localizat pe un bot de terasă, la 100 metri vest de confluența a două pâraie fără nume, afluente ale pârâului Beregsău. Au fost dezvelite urmele unei cetăți, locuirea în zonă încadrându-se cronologic, în mai multe epoci: epoca bronzului (*cultura Cruceni-Belegis*), epoca dacică (sec. II î. H. – I d. H.) și sec. II-IV d. H. A fost sesizată în acest punct existența unei fortificații de tip promontoriu barat. A fost salvat material ceramic din mai multe epoci, inclusiv din perioada regatului dac.

În punctul ”Țârvenca” din Firiteaz au făcut cercetări de suprafață Dorel Micle, A. Cântar în 2006 și L. Dorogostaiky în 2010. Punctul este situat în Câmpia Vingăi, pe un bot de

terasă ce domină cu circa 20-30 metri diferență de nivel valea pârâului Beregsău. Aici a fost identificată o așezare, care a dăinuit în mai multe epoci: epoca bronzului, epoca dacică (sec. II î. H. – I d. H.) și sec. II-IV d. H. Au fost salvate mai multe fragmente de vase ceramice, prost păstrate, unele dintre ele putând fi datate în perioada regatului dac.

Din Epoca Medievală sunt cunoscute, așezarea din Cruceni este cunoscută prin Fântâna de lemn cu apă foarte bună (secolul X-XII), abația benedictină (secolul XII) și fortificația de la Firiteaz. În apropierea casei de la nr. 102, din această localitate se află o piatră sub formă de obelisc înalt de un metru, care a servit de reper în secolul al XVIII-lea pentru măsurarea loturilor iobăgești și delimitarea rezervei senioriale a domnului de pământ (Meleaguri arădene, 1972, p.205).

Localitatea Șagu a aparținut succesiv mai multor domenii feudale, fiind amintit în 1665 sub stăpânire turcească, ca o așezare importantă. În 1770, locul a fost colonizat cu populație germană din Alsacia și Lorena, adoptând numele de Segenthau, populația locală fiind strămutată în sudul Banatului (Ștefan, p. 9). Doi ani mai târziu pe locul numit Movila Teșită (Stockbrunennnen) au sosit coloniști șvabi din Wurtzburg, Strassburg și Bamberg, punând bazele Cruceniului contemporan, edificat la intersecția localităților Tisa Nouă, Sânicolaul Mic, Fiscut-Firiteaz și Șagu. Primele străzi au fost trasate în 1780, odată cu edificarea bisericii, care a devenit centrul localității. În 1782, Ludwig von Alberti a extins și sistematizat satul astfel ca străzile să formeze o cruce dublă formată din ulițele Fântânii, Preotului, Domnilor, Cimitirului, Tufelor și Mare. Evenimentele din 1848-1849, au adus suferință populației germane intrate în conflict cu gărzile revoluționare maghiare. La marginea de nord Șagului pe Dealul Kunbergl au avut loc lupte sângeroase între trupele maghiare de sub comanda generalului Nagy Sandor și cele imperiale conduse de feldmareșalul Schlick. Tot în 1848, împotriva stăpânilor feudali maghiari, a înrolărilor forţate în armată, pentru alungarea autorităţilor maghiare din comune şi înlocuirea lor cu funcţionari români, o mare răscoală a fost organizată la sud de Mureş, cuprinzând şi localităţile Firiteaz şi Fiscut. Judele districtual Varga, raporta că la 27 octombrie s-au răsculat ţăranii din plasa de lângă Mureş, cu centrul la Fibiş, mişcare care a cuprins într-o măsură mai mică sau mai mare toate satele. Intensitatea revoltei a determinat mobilizarea pentru pacificare a 800 de infanterişti, 100 călăreţi şi două tunuri. Fiscutul s-a supus dar ţăranii din Firiteaz au opus rezistenţă şi în consecinţă s-a tras cu tunurile. După plecarea trupelor răscoala a reizbucnit, obligând pe administratorul domeniului să fugă. A fost instituită curtea marţială, fiind executat preotul din Sânicolaul Mic, în 13 nov 1848 (Aradul Permanenţă, p 256)

În anii următori, asupra localității s-au abătut și câteva calamități, care au produs mari prejudicii: cutremur (10 iulie 1856), secetă urmată de foamete (1862-1863), incendiu (1863), epidemie de holeră cu 40 de victime (1866). Pentru a veni în sprijinul populației, în 1912 s-a înființat în Șag Serviciul Voluntar de Pompieri, cu un număr de 30 membri. Desființarea Banatului Timișan (1779) și constituirea noilor comitate, a făcut ca aceste sate să treacă în administrația teritorială a comitatului Timiș, unde au rămas până în în 1925, când prin reorganizarea administrativă aceste localități să fie încorporate în județul Arad. Ulterior au mai avut loc alte reorganizări teritoriale**.**

Primul Război Mondial (1914-1918), a făcut multee jertfe. Numele celor căzuți este înscris pe Monumentele Eroilor ridicate în memoria lor. După război, fără să mai aștepte demersurile oficiale pentru înfăptuirea Reformei agrare, la 14 aprilie 1920, un grup de 200 locuitori din Firiteaz au împărţit între ei moşia lui Alexandru Tagany din localitate. În urma Reformei agrare din 1920 prin împroprietărirea coloniștilor din zona Bradului, Ilia Deva (județul Hunedoara), s-a inființat satul Hunedoara Timișană, construcția caselor, făcându-se în jurul conacului Alexandru Taganyi, legat de gara CFR Șagu, printr-o cale ferată îngustă, cu vagoane tractate de cai, construită în1904, pentru transportul produselor agricole obținute din fermele sistematicedin localitate. În condițiile intensificării propagandei naziste, din preajma

celui de al Doilea Război Mondial, în 1940, în Șagu a fost înființată o organizație a Grupului Etnic German, determinând înrolarea în armata germană a numeroși tineri. Adunarea profascistă de la Şag din 14-15 iunie 1939 a fost determinantă în orientarea acestor opţiuni (Aradul permanenţă, p. 499). Ca urmare a schimbării cursului războiului din 23 august 1944, în 27 august 1944, într-un raid aviatic german a fost mitraliat trenul personal după ieşirea din gara Şag spre Vinga, creînd numeroase victime, mai ales femei şi copii. Ca urmare a colaborării cu armata germană după încheierea războiului în perioada 1945-1949, numeroşi etnici germani din Șagu și Cruceni au fost arestați și trimiși în lagărele de muncă în Uniunea Sovietică.

Evoluția demografică

Terenul, este propice locuirii, Firiteazul fiind atestat documentar din anul 1256, iar Şagul din 1332. Drumul național Arad-Timișoara, asigură legătura comunei cu reședința județului, iar pe calea ferată, la 1,5 km se află gara CFR Șagu.Populația a evoluat astfel:

În 1972, populația comunei era de 5279 locuitori din care, 2634 bărbați și 2645 femei, pe sate fiind repartizată astfel: Șagu 48,3%, Cruceni 14,9%, Firiteaz 13,8%, Fiscut 14,1%, Hunedoara Timișană 8,9%. În același an, fondul de locuințe cuprindea 1573 case – apartamente: Șag 560, Cruceni 255, Firiteaz 305, Fiscut 284, Hunedoara Timișană 169. În 2011, numărul locuitorilor a scăzut la 3776 din care 1915 bărbați (50,72%) și 1861 femei (49,28 %). Din punct de vedere etnic, românii sunt majoritari (85,75%), urmați de romi (6,30%), maghiari (2,94%), germani (0,90%), slovaci (0, 19%). În prezent, principalii indicatori demografici ai comunei, scot în evidență scăderea constantă a efectivului și îmbătrânirea. Sub acest aspect, populația comunei este încă echilibrată pe grupe de vârstă și anume: 681 persoane între 0-14 ani, 2213 persoane între 15-59 ani și 882 persoane peste 60 de ani din care, 125 peste 80 de ani. Sunt plecate temporar sau pentru o perioadă mai lungă, 337 persoane.

Cruceni: 295 numere de casă cu 1078 suflete (13 români-ortodocși, 27 maghiari, restul germani romano-catolici), de profesiune agricultori (1936); 575 locuitori (2011).

Firiteaz: 170 familii (1786); 251 familii (1828); 1290 locuitori (1869); 1207 (1880); 1229 (1890); 2163 (1900); 1126 (1910); 910 (1922); 430 (2011);

Fiscut: 161 case (1777); 163 familii (1786); 192 familii (1828); 1100 locuitori (1851); 1035 (1869); 864 (1880); 847 (1890); 875 (1900); 896 (1910); 798 (1922); 581 (2011)

Hunedoara Timișană: : Colonizarea a 136 familii, cu 650 locuitori (1925), 685 locuitori români de confesiune ortodoxă, 134 case (1935), 217 familii cu 829 locuitori (1946) ;184 locuitori (2011),

Şag: 69 familii (1786); 252 familii (1828); 1729 locuitori (1869); 1820 (1800); 2038 (1890); 1986 (1900); 2023 (1910); 2059 (1922); 2006 (2011). Colonizarea a 182 familii de români (1946-1948).

Confesiuni religioase

Fiind o zonă cu populație majoritar românească, viața religioasă a locuitorilor se desfășoară în jurul bisericilor creştine ortodoxe, romano catolice, greco-catolice, baptiste, penticostale. Din punct de vedere confesional, populația dominantă numeric este cea ortodoxă (79,77%), alături de care sunt: baptiști (4,93%), romano-catolici (4,71%), penticostali (4,71%), Greco-catolici 1,46%), reformați (0,72%) adventiști de ziua a șaptea (o,21%), martorii lui Iehova (O,13%), ortodocși sârbi (0,11%), nehotărâți (3,76%). Biserica romano-catolică din Cruceni a fost construită în perioada 1780-1783, având înscrise pe tavan cuvintele: Im Kreuz ist Heil (În cruce este mântuirea). Icoanele sunt valoroase, majoritatea fiind din perioada respectivă, ca și orga tip Ludovic al XIV-lea (1783). Altarul este dominat de imaginea Isus pe Cruce Primii preoți au fost călugări franciscani, sfințirea bisericii fiind făcută de episcopul Emmerich Cristovich la Sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci care a devenit hramul sfântului lăcaş. Enoriașii au ridicat la ieșirea spre localitățile catolice din jur, câte o

cruce. În prezent, Biserica din Cruceni, deservește cultul greco-catolic din localitate. După 1920, în Cruceni au apărut primii coloniști români, care în 1951 și-au amenajat o capelă, extinsă la biserică.

Biserica romano-catolică din Şagu a fost construită în 1792-1793 de cei 728 enoriași germani grupați în 118 familii.

Din punct de vedere religios, încă de la înființare satului (1925), comunitatea ortodoxă a fost o filie a parohiei din Firiteaz, slujbele religioase organizându-se în camera mare din casa cântărețului bisericesc Dumitru Lazăr și apoi a școlii. În aprilie 1929, a început construcția bisericii cu hramul Pogorârea Sfântului Duh (Rusaliile) care au fost finalizate în 1935.

La Firiteaz, cu prilejul unei vizite canonice, a fost consemnată în 1758 existența unei biserici ortodoxe din lemn, acoperită cu șindrilă cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae. Sfânta masă era din lemn, fiind dotată cu obiectele de cult necesare slujbei religioase. În 1788, a fost înlocuită cu alta din piatră, cu hramul Adormirea Maicii Domnului.

În partea de nord - est a localității Fiscut, pe locul numit *Sub Grădini* sau *Căzăniște*, a existat o biserică din lemn cu hramul Sfântul Mare Mucenic Gheorghe. În acest lăcaș de cult, a fost folosit un antimis al patriarhului Arsenie al IV-lea al Ipecului și Carlovițului (1726-1737-1748) imprimat la Viena în 1743 și sfințit de episcopul Moise Putnic (1774-1781) al Timișoarei, care din păcate s-a pierdut. Impunătoarea biserică din zid cu același hram a fost edificată în perioada 1850-1864, sub antreprenoriatul constructorului Rusek din Aradul Nou. Iconostasul pictat de Ştefan Tenețki în 1770, a fost cumpărat de la Biserica ortodoxă Sfinții Apostoli Petru și Pavel din Arad (Biserica Sârbească) și montat la altar. În 1926 s-au făcut reparații la clădire care a suferit și transformări. Sub conducerea meșterului zidar Teodor Giurchi din Lipova au fost înlocuite și modificate: partea lemnoasă a turnului, tavanul, și ferestrele, lăcașul de cult primind astfel o nouă înfățișare. În 1979, după repararea acoperișului și înlocuirea crucilor laterale de la turn, interiorul a fost zugrăvit și mobilierul vechi înlocuit.

Într-un document din 1880 se menționează existența în Şagu a unei biserici ortodoxe din zid cu hramul Adormirea Maicii Domnului, edificată prin 1800. Crescând populația românească prin colonizările succesive începute în 1923, în aprilie 1938 s-a înființat în acest sat Parohia Ortodoxă Română formată din aproape 70 de familii. Primul loc de rugăciune a fost amenajat întro casă închiriată, care după patru ani de folosință a fost demolată, slujba ținându-se în imobile particulare și în vechiul local al școlii, până în 1946, când cu sprijinul primăriei a fost amenajată o capelă. În 1952, a fost amenajat un paraclis cu iconostas modest, în casa de la nr. 50.

Lucrările de construire a bisericii au început în 1977, sub păstorire preotului-paroh Dorin-Florin Ştefan, sub conducerea arădenilor arh Gheorghe Bratiloveanu și prof. Gheorghe Țăranu. După ridicarea zidurilor și a învelitoarei (1977-1982), pereții au fost pictați în frescă de Mihail Bălășescu (1982-1986) și s-a instalat mobilierul: iconostasul, stranele cântăreților și ale enoriașilor, candelabrele etc. Sărbătoarea de târnosire a bisericii cu hramul Intrarea Mântuitorului în Ierusalim, a avut loc, la 14 0ctombrie 1994, cu participarea Patriarhului Teoctist, însoțit de Mitropolitul Nicolae al Banatului și un sbor de preoți, care au svârșit slujba Sfintei Liturghii, în acordul Corului tineretuluiortodox de la catedrala din Arad.

Învățământul

Tradiția școlară în limba română și germană, s-a constituit și aici ca în majoritatea localităților arădene, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și primul sfert al veacului următor, sub forma învățământului confesional, condus de bisericăîn limba română sau germană. În 1777, Firiteazul deși avea 171 case încă nu dispunea de școală. Se știe însă că în 1811 cursurile erau frecventate de 33 elevi, număr constant și pentru anii următori. În 1842, au fost recenzați 45 elevi, rămânând în afara școlii 130 de copii.

Nu se cunoaște cu precizie în ce an a început la Fiscut activitatea școlară. Contractul școlar a fost trimis pentru aprobare la Oradea în 1789. În 1811 instituția era frecventată de 30 elevi. În 1842, numărul acestora a scăzut la 25, localul școlii fiind descris ca vechi și lipsit de mobilierul necesar procesului de învățământ.

La Hunedoara Timișană, sat înființat prin împroprietărirea colonștilor (1925), școala formată din două săli de clasă a fost edificată în 1927, o cancelarie și locuință pentru învățători. În primul an au fost înscriși în ciclul primar peste 50 de copii. După Reforma Învățământului (1948) elevii ciclului gimnazial au fost înscriși la școala din Fiscut unde exista internat, apoi la Șagu.

În 1805, la Șagu școala confesională romano-catolică în limba germană erau înscriși 73 copii, cursurile desfășurându-se într-o singură sală, frecventată de 41 elevi. Crscând numărul școlarilor, în 1840 a fost construită cea de a doua clasă, iar în 1888 cea de a treia încăpere fiind angajați pentru fiecare câte un învățător. După Primul Război mondial școala în limba germană se dezvoltă în 1919 fiind înscriși 325 elevi. În 1936 se înființează școala în limba română, cu un singur post didactic, care în 1959 se unifică cu cea germană.

În 1968, funcționau la nivelul comunei Șagu, 6 școli generale și 6 grădinițe de copii, în care erau cuprinși peste 730 elevi și 200 preșcolari, procesul de instruire fiind asigurat de 52 cadre didactice. În prezent, există patru grădinițe cu program normal, cu clădiri modernizate și dotate corespunzător în Șagu (4 săli de clasă, cu o suprafață de 280mp), Cruceni (1 sală de 40 mp), Firiteaz (1 sală de 50mp) Fiscut (1 sală de 48 mp în clădirea școlii). Sunt cuprinși 145 copii al căror program e condus de 6 educatoare. Școala primară și gimnazială organizată la Șagu și Fiscut este frecventată de 364 elevi, instruiți de 28 cadre didactice. Clădirea modernă școlii din Șagu, a fost edificată în 2014 și dotată cu mobilier modern.

Personalități

Kobor Gheorghe (n. 1941, satul Dejan, comuna Moravița). Licențiat al Facultății de Teologie Romano-Catolică din Alba Iulia (1964), a fost preot la parohia romano-catolică din Arad-centru (1964-1969), Cruceni (1969-1972) și Ciacova (din 197). Vicar general al Episcopiei Romano Catolice din Timișoara (din 1990). Bogata sa activitate a fost răsplătită cu distincția Crucea de Merit în argint a Federației Caritas din Germania (2000).

Dorin-Florin Ștefan (n. 1939, Şugag, judeţul Alba) Absolvent a şcolilor clericale ortodoxe de diferite grade din Cluj-Napoca şi Sibiu (1953-1962), şi-a început activitatea ca profesor la Homorod-Orăştie (1962-1967), după care a îndeplinit mai multe funcţii în cadrul Episcopiei Aradului: şef de birou, secretar la Protopopiatul Deva. După hirotonirea ca diacon (9 iunie 1968) de Arhiepiscopul Nicodim al Argentinei şi Americii de Sud şi ca preot (15 august 1968) de Episcopul Teoctist al Aradului, a slujit ca paroh la Şoimuş, iar din 1971 până la pensionarea din 2014, la Şag unde şi-a împlinit vocaţia şi harul. Rând pe rând preotul Dorin – Florin Ştefan a fost distins cu mai multe titluri: Iconom stavrofor (1982), Crucea Patriarhală (1994), Cetăţean de Onoare al comunei Şagu (2001) fiindu-i adresate cuvinte de preţuire din partea înalţilor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe, a unor instituţii şi personalităţi (Ştefan, 2014, p. 30). Una din marile sale realizări este construirea bisericii din Şag (1977 – 1994), imobil care se remarcă prin eleganţă şi echilibru. De asemenea, preotul Dorin – Florin Ştefan este autorul monografiei: *Şagu sat de câmpie ieri şi azi,* o lucrare de largă cuprindere ideatică şi documentară

Trifa Romeo (n. 1934, Hunedoara Timișană). Începând din 1953 a funcționat ca profesor de geografie timp de 59 ani, în mai multe instituții de învățământ, îndeplinind funcții de conducere. Din 1998 a fost director fondator al Colegiului particular Vasile Goldiș din Arad. Pentru activitatea depusă a fost recompensat cu distincții onorante.

1. Economia

Preocuparea de bază a locuitorilor a fost, încă din vechime agricultura predominant cerealieră (grâu, porumb). După cumpărarea domeniilor de către familiile ștefan Atzel și

Ignacz Veress (1741) s-a trecut la raționalizarea, comasarea și delimitarea suprafețelor agricole prin hotărnicii, făcându-se primii pași spre agricultura intensivă. În 1894 în Șagu și Cruceni s-a introdus cultura tutunului, care după 1920 a avut o mare extindere, aducând mari venituri.

În 1900 în Șagu existau 799 proprietari de pământ, 51 mici meșteșugari, 5 comercianți și 31 argați lipsiți de orice avere. În 1909, Loffler Iosif a construit în Șag o moară mecanică (80 HP) cu trei vațuri pentru grâu și unul pentru porumb, care deservea toate satele din zonă. În perioada interbelică, prin asigurarea unor investiții, agricultura cunoaște o perioadă de dezvoltare. După o nouă comasare a terenurilor dispersate prin Reforma agrară (1920), au fost cumpărate mașini agricole de mare productivitate: tractoare, semănători, batoze. În acest scop la Cruceni, funcționa în această perioadă, cu bune rezultate Cooperativa de credit și economii din Kreustatten, ca membră în Alianța Cooperativelor de Credit și Economii. În 1937, instituția avea 116 membri cu un capital de aproape 52.000 lei. În 1950 prin înființarea la Fiscut, de către 45 familii a Gospodăriei Agricole Colective (GAC) *Partizanul Păcii,* a fost deschis în aceste localități drumul spre socializarea integrală a agriculturii Exemplul a fost urmat în 1952 prin crearea GAC *Jakob Schmeltzer* Cruceni, *Progresul* Firiteaz, *Scânteia* Șagu. O mare suprafață a fost preluată și exploatată de fermele de stat din cadrul IAS Șagu, înființată la 1 ianuarie 1964 pe o suprafață de 2674 ha (1851 ha arabil, 724 ha vie, 99 ha fânețe, livezi, etc), profilată pentru cultura cerealelor și viticultură (struguri de masă).

În 1962 a avut loc electrificarea comunei și conectarea liniei telefonice Șagu-Hunedoara Timișană, iar în 1965, s-a construit drumul Șagu-Cruceni. În 1972, ponderea gospodăriilor consumatoare de energie electrică a fost de 72,6% în Șagu, 86,2% Cruceni, 71,1% Firiteaz, 66,8% Fiscut, 60,9% Hunedoara Timișană. Încă din vechime, majoritatea populației lucrează în agricultură, pe teritoriul comunei, în 1972 fiind înregistrați doar 285 salariați. Profilul economic agrar era asigurat prin exploatarea a 8424 ha suprafață agricolă (86,4% teren arabil, 11,9% pășuni și fânețe naturale, 1,7% vii și livezi), fondul forestier fiind de doar 6 ha. Munca era organizată printr-o Intreprindere Agricolă de Stat (IAS) și cinci cooperative agricole de producție (CAP), cu 1848 membri apți de muncă, proveniți din 1364 familii, care dispun de 6624 ha, cu o suprafață arabilă de 5610 ha. În structura suprafeței cultivate și a producției vegetale, cele mai mari suprafețe le dețineau culturile de grâu și porumb, urmate de sfeclă de zahăr și legume. La începutul anului 1972, efectivele de animale din din gospodăriile populației, erau de: 392 bovine, 1762 porcine, 3148 ovine, 173 caprine, 15 cabaline, aproape 18.000 păsări și 461 familii de albine. În comună mai funcționa cu un caracter industrial o moară, un darac de lână, un gater și o brutărie. Serviciile către populație erau asigurate de 17 unități cooperatiste (2 sifonării, 1 cizmărie, 4 croitorii, 1 poșetărie, 1 atelier de montat geamuri, 1 atelier electro-mecanic, 1 atelier de reparat radio-TV, 3 frizerii, 1 coafură, 1 atelier de zidărie, 1 cojocărie). Rețeaua comercială era compusă din 6 magazine mixte, 1 magazin nealimentar, 4 bufete și 1 cofetărie.

În 2010, au lucrat în agricultură 1768 persoane (931 bărbați și 837 femei), din care doar 7 aveau pregătire de specialitate completă, marea majoritate (841), bazându-se pe experiență și vagi cunoștințe în domeniu. Se cultivă cereale (grâu, orz ovăz, porumb), floarea soarelui, rapiță, soia, cartofi, legume, pepeni, căpșuni pe suprafețe de mici dimensiuni. Exploatările zootehnice organizate se bazează cu deosebire pe creșterea oilor (6627 capete), porcine (1934 capete) și păsări (20.432 capete). Există 139 tractoare, 97 pluguri, 96 grape, 74 semănători, 35 mașini pentru erbicidat șrealizat tratamente, 26 combine autopropulsate, 8 motocositoare, 34 mașini pentru împrăștiat îngrășăminte, 15 motocultoare și altele. În prezent, mai mult de jumătate din forța de muncă activă navetează către Arad și Timișoara, în comună desfășurându-și activitatea 56 unități economice cu profil din domeniul exploatărilor agricole, zootehnice, comerciale, lucrări în construcții, transporturi, servicii către populație.

Cultura tradițională

În satele Fiscut, Firiteaz, Hunedoara Timișană, s-au practicat într-o formă autentică ssau cu pronunțate elemente locale obiceiurile tradiționale românești, promovate de biserică sau de grupurile socio-profesionale. Până la începutul secoluluial XX-lea se organizau în mod frecvent șezătorile (iarna) și horele, care au dispărut mai ales odată cu electrificarea. De remarcat este faptul că primul cor bărbătesc din Șagu înființat în 1885, a activat până în preajma celui de al Doilea Război Mondial. În aceeași perioada activa și fanfara formată din foști instrumentiști ai unității militare din cetatea Aradului, iar în satele românești tarafuri de muzică populară. În 1966, activitatea culturală organizată de Căminul cultural, cuprindea corul mixt, echipe de teatru în limba răomână și germană, ansamblu folcloric și fanfară Existau 8300 volume în fondul de carte al Bibliotecii sătești, în limba română, germană, maghiară și rusă, iar în gospodăriile populației 425 aparate de radio și 74 televizoare. La Hunedoara Timișană, până la construirea Căminului cultural (1975), activitățile artistice (hora), se țineau în câte o casă, sau, atunci când timpul permitea, în stradă.

Dintre sărbătorile comunităților germane din Șagu și Cruceni, mai cunoscute sunt carnavalurile (baluri mascate) ținute timp de 2-3 zile la sfârșitul iernii, înainte de perioada postului Paștelui. În cea de a treia zi a sărbătorii, băieții cu măști pe față, după ce-și împodobeau caii mergeau călare, pe la gospodăriile cu fete de măritat, unde erau ospătați. În bucuria primăverii la sărbătoarea de Întâi Mai, casele se împodobeau cu flori, în centrul localității se ridica câte o prăjină înaltă plină cu cununi împletite de fete, în jurul căreiea avea loc serbarea populară. În octombrie, la Șagu se organiza Kirchweiul (sărbătoare de hram), unde se licitau pălăriile împodobite și baticul, se juca popice, în tr-o amplă serbare câmpenească.Dintre sărbătorile comune, de mare succes se bucura Ziua recoltei, și Balul strugurilor organizate în luna octombrie, în toate localitățile prin expoziții, spectacole, întreceri sportive.

După 1968, în comună funcționa un cămin cultural cu 3 filiale, o bibliotecă și 4 cinematografe, căminele culturale din Șag, Cruceni și Fiscut fiind de curând modernizate În prezent comuna Șag, se remarcă prin câteva evenimentele eccleziaste: Ruga de la Firiteaz (15 august), Ruga de la Fiscut (23 aprilie), ansamblurile folclorice Datina și Zestrea sau competițiile profesionale inițiate de formațiile locale de pompieri. Trei din cele patru cămine culturale (Șagu, Cruceni, Fiscut), au fost modernizate, cel din Hunedoara Timișană fiind într-o avansată stare de degradare. Este meritorie activitatea Asociației Euro-Tineret Șagu, înființată în 2005 la inițiativa PAEM Arad, în scopul informării tinerilor cu privire la integrarea României în structurile Uniunii Europene.

Sport

Activitatea sportivă se desfăşoarăm în jurul echipei Atletic club Șagu, activă în Liga a V-a de fotbal, cu rezultate bune în competițiile județene. Există terenuri și echipe similare în toate localitățile dar de valoare mică.

Turism

Deși potențialul turistic al comunei este modest, exită posibilitatea organizării unor momente de relaxare sub forma pescuitului de crap, caras, șalău, în balta din apropierea localității Firiteaz, unde există și loc amenajat pentru corturi. Un numeros public participă la serbările de hram, urmate de spectacole folclorice și bal numite Ruga de la Firiteaz (15 august) și Ruga de la Fiscut (23 aprilie). Recreere și divertisment, oferă și hotelul-restaurant Cabana Deltei din Șagu, situată într-un loc liniștit, pe malul apei.

Bibliografie:

Berzovan, Alexandru, *Bazinul Mureşului Inferior și sud-vestul Munților Apuseni în perioada clasică a Daciei preromane (sec. II î. H. – sec. I d. H.).*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017.

****Date privind Monografia satului Şagu*, raionul Arad, (manuscris), 1966;

Toduța Gheorghe, Grec Vasile, Lujanschi Nicolae, *Localitățile județului Arad,* Arad, 1972 Ștefan Dorin - Florin, *Şagu sat de câmpie ieri și azi;*

Toacsen Mihail, Glukc Eugen, Palcu Simion*, Meleaguri arădene, Ghid turistic*, Arad, 1972.
Trifa Romeo, Hedrea Ioan, Hedrea Maria, *Monografia satului Hunedoara Timișană, comuna Șagu, județul Arad,* Arad, 2012.
Vesa Pavel, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități,* Cluj, 2006.

Horia Truță